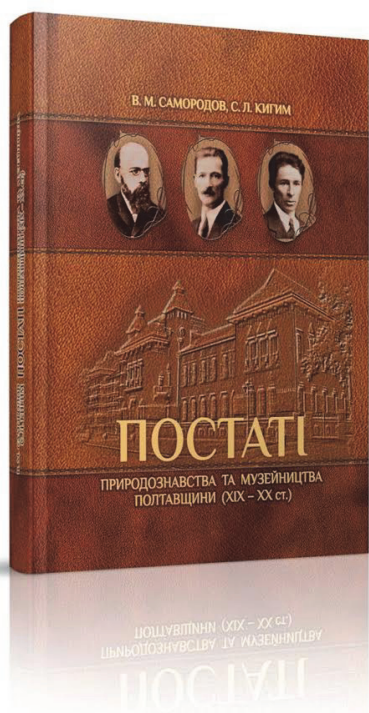

МІЖ ЧАСОМ, ПРИРОДОЗНАВСТВОМ ТА ІСТОРІЄЮ

Самородов В.М., Кигим С.Л. Постаті природознавства та музейництва Полтавщини (XIX-XX ст.) / за наук. ред. В.М. Самородова. – Полтава : Дивосвіт, 2016. – 144 с.

Восени 2016 р. у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського було презентовано книгу «Постаті природознавства та музейництва Полтавщини (XIX-XX ст.)». Її автори – відомі полтавські науковці, історики науки, дослідники та популяризатори історії краю – доцент кафедри екології, охорони навколишнього природного середовища та збалансованого природокористування Полтавської державної аграрної академії Віктор Миколайович Самородов і завідувач науково-дослідного експозиційного відділу природи музею Світлана Леонідівна Кигим – приурочили вихід книги у світ до 125-річчя від часу заснування цього музейного закладу – одного з найстаріших і найвідоміших в Україні.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського залишається і сьогодні, незважаючи на певні труднощі, що зазнає нині українська музейна галузь, визнаним науково-просвітницьким центром, одним із провідних музеїв не лише на Полтавщині, а й в усій Україні. Вся його діяльність є наочним і доказовим підтвердженням думки знаного вченого у галузі сільськогосподарської меліорації та історії природознавства, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента Національної академії аграрних наук України, директора Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН В.А. Вергунова, яку він висловив у промові під час одного з ювілейних заходів у музеї у листопаді поточного року: «Полтавщина – одна з тих областей України, яка найбільше шанує своє славне минуле». Можна з упевненістю говорити, що ПКМ імені Василя Кричевського є, у широкому сенсі, одним із загальнокультурних центрів, де протягом досить тривалого історичного відрізка часу була сконцентрована потужна інтелектуальна сила.

Виданням книги В.М. Самородова і С.Л. Кигим до історичного контексту ПКМ, Полтавщини і України фактично повернені імена трьох перших директорів музею, вчених-природодослідників Михайла Олександровича Олеховського, Миколи Федоровича та Валентина Федоровича Ніколаєвих – імена людей, котрі вірно і з повною віддачею сил служили науці, музейній справі. Так само, як тривалий час були вірними темі даного дослідження автори нещодавно виданої книги – вона є четвертою їхньою спільною працею. В.М. Самородов і С.Л. Кигим (з 1992 та 2006 рр. відповідно) долучилися до вже існуючих на той час нечисленних досліджень, присвячених окремим аспектам діяльності та певним етапам біографій згаданих учених-натуралістів. Однак, на думку авторів книги, до широкої аудиторії «...слід донести найбільш повну інформацію про перших завідувачів ... знакової для України культурно-освітньої установи» (с. 4). Результатом реалізації цієї думки і стала нова книга.

В основу підготовки рецензованого видання були покладені матеріали, що їх отримали автори, опрацювавши широкий спектр різновидових джерел, зокрема, документів Державного архіву Полтавської області, наукового архіву ПКМ імені Василя Кричевського, нарративних та інших джерел.

Книгу розділено на п'ять частин: вступ, післямову та три основні глави. Системотворним став, як вказують самі автори, «метод історико-наукового аналізу» (с. 2), який дозволив «комплексно реконструювати етапи життя та творчу спадщину знаних натуралістів та першопрохідців музейництва Полтавщини» (с. 2).

Про один із головних аспектів виданого дослідження свідчить обраний авторами епіграф – вислів В.І. Вернадського: «Особистість є найкоштовнішою цінністю» (с. 2).

Крім того, у вступі повідомляється, що фундатор музею в Полтаві – знаний вчений-геолог і ґрунтознавець В.В. Докучаєв у «Доповідній записці» Полтавському губернському земству серед основних завдань діяльності музею виділив дослідження природи краю, пропаганду одержаних знань та вирішення практичних питань розвитку сільського господарства, промисловості, народної школи (с. 3). Підкреслюється також, що Полтавський краєзнавчий музей із самого початку своєї діяльності у 1891 р. став «осередком збереження рухомих історичних, природничих та мистецьких цінностей» (с. 3), зрозуміло, в першу чергу, завдяки успішному виконанню означених завдань керівниками музейного закладу.

Отже, ще у вступі автори виділили та дотрималися протягом викладення всього матеріалу книги двох основних векторів: визначення основних напрямів та оцінки діяльності музею, а також ролі його керівників в організації роботи очолюваного ними музейного закладу. Музейна царина докладання зусиль стала вагомою складовою творчих лабораторій цих непересічних особистостей, а успіхи на ниві музейництва визначали місце музею у загальнокультурному житті краю і країни.

Про дотримання цих двох векторів у викладенні дослідженого матеріалу свідчать і назви розділів: «Один із кращих людей Полтави» (присвячена М.О. Олеховському), «Людина великої ерудиції» (про В.Ф. Ніколаєва), – і смислові акценти авторів на тому, що для вчених-натуралістів, яким присвячено книгу, «робота в музеї стала ... центром життя» (с. 53, 140), музей ставав «тим центральним пунктом, ... навколо якого групувалися усі життєві інтереси...» (с. 7).

Кожна з трьох глав книги являє собою найбільш повну творчу біографію перших директорів музею. Автори розглядають і аналізують особливості їх творчих лабораторій, професійно оцінюють «їхній внесок у ... становлення та розбудову» (с. 4) очолюваного

ними музейного закладу в перші періоди діяльності установи. Доказово доводять, що кожен із згаданих вчених-природодослідників був успішним й у музейній царині. Вони не лише стали видатними організаторами наукової роботи, просвітницької діяльності музею, а й були впевнені у своїх діях щодо якнайкращого збереження та пропагування за допомогою музейних засобів науково-технічних, історико-культурних цінностей рідного краю. Написані на високому фаховому рівні, ці творчі біографії читаються легко і з цікавістю.

Завдяки складеним авторами родоводам та «Основним датам життя і діяльності», читачі мають можливість більш глибоко дослідити творчу спадщину і біографічні матеріали. Крім того, серйозний рівень дослідженості В.М. Самородовим і С.Л. Кигим творчого доробку і біографій М.О. Олеховського, М.Ф. Ніколаєва та В.Ф. Ніколаєва наочно демонструють і доводять: списки опрацьованих джерел і літератури, що складаються з 91 найменування, підготовлені авторами хронологічні покажчики наукових праць учених, до яких включено 48 досліджень, переліки публікацій про згаданих діячів, кількість яких сягає нині 245 праць, а також іменний покажчик, поданий наприкінці книги і розміщений майже на чотирьох сторінках.

У книзі, що рецензується, гідне уваги практично все, проте особливий інтерес представляє велика кількість оригінальних ілюстрацій: 22 світлини (у тому числі з особистих архівів рідних учених, з якими листувалися автори) та 3 листи і документи (на шести сторінках). Вони не просто прикрашають видання, а й суттєво посилюють емоційно-пізнавальну дію на читачів публікованих текстів. До того ж, слід відмітити вдале поліграфічне оформлення книги, яка побачила світ у полтавському видавництві «Дивосвіт». Рецензована книга була відзначена у номінації «Краще історико-краєзнавче видання» у рамках X обл асного конкурсу «Краща книга Полтавщини-2016».

Книга В.М. і С.Л. Кигим видана вкрай малим накладом – усього 100 примірників. Враховуючи чисельну аудиторію читачів, що мають невгамований попит на таку літературу про історію Полтави і Полтавщини, про її видатних учених, музейників, розвиток різних галузей на території краю, представляється правомірним ставити питання про нове видання цієї праці.

І.О. Пістоленко